

RAVNOST
TWITTER
Instagram
NOVINE
AKTIVIZAM
nada
feminizam
jednakost
Doprinos
NADLEŽNOST
politika
NOVINE
DAYTON
Facebook
patrijarhat
biranje
patri

POLITIČKA PISMENOST MLADI

Rodno odgovorno budžetiranje: kritički osvrt na budžet Općine Novo Sarajevo u 2019. godini

**Rodno odgovorno budžetiranje: kritički osvrt na
budžet Općine Novo Sarajevo u 2019. godini**

Sarajevo, 2020.

Naslov: Rodno odgovorno budžetiranje: kritički osvrt na budžet Općine Novo Sarajevo u 2019. godini

Autorice: Ajla Belegić, Harisa Bojčić, Jasmina Zagorica, Marijana Klapić i Selma Alispahić

Priredile: Maja Gasal-Vražalica i Jasmina Čaušević

Mentor: Ljiljan Veselinović

Lektura: Lamija Kadić

Dizajn: Medina Muhamedagić

Izdavač: Akademija za žene

Za izdavača: Maja Gasal Vražalica

Ova publikacija *Rodno odgovorno budžetiranje: kritički osvrt na budžet Općine Novo Sarajevo u 2019. godini* se realizuje uz finansijsku podršku Ministarstva vanjskih poslova Savezne Republike Njemačke i podršku European Endowment for Democracy (EED). Izneseni stavovi i mišljenja su autorski i ne predstavljaju nužno i izričite stavove donatora. Autor/ice odgovaraju za svoj tekst.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	1
UVOD	2
1. RODNA RAVNOPRAVNOST	3
1. 1. Rodna jednakost i ravnopravnost: međunarodni dokumenti	3
1.1.1. <i>Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima</i>	3
1.1.2. <i>Europska konvencija o ljudskim pravima</i>	3
1.1.3. <i>Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW)</i>	4
1.1.4. <i>Pekinška deklaracija i Platforma za akciju</i>	4
1.1.5. <i>Rezolucija 1325 „Žene, mir i sigurnost“</i>	5
1.1.6. <i>Ugovor iz Amsterdama</i>	5
1.1.7. <i>Evropska povelja o jednakosti muškaraca i žena u lokalnom životu</i>	5
1.1.8. <i>Povelja o osnovnim pravima Evropske unije</i>	5
1.1.9. <i>Preporuka CM/Rec(2007)17</i>	6
1.1.10. <i>Konvencija o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici</i>	6
1.1.11. <i>Plan za održivi razvoj 2015.-2030. (A/RES/70/1)</i>	7
1.1.12. <i>UN-Women Strateški plan 2018-2021.</i>	8
1.1.13. <i>Strategija za ravnopravnost spolova 2018.-2023.</i>	8
1.1.14. <i>Preporuka CM/Rec(2019)1</i>	8
1.2. Lokalni kontekst: rodna ravnopravnost u Bosni i Hercegovini	10
1.2.1. <i>Pravni i zakonski okvir</i>	10
1.2.2. <i>Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova u BiH</i>	12
1.2.3. <i>Gender akcioni planovi u BiH</i>	13
2. RODNO ODGOVORNO BUDŽETIRANJE	16
2.1. Teorijski okvir	16
2.1.1. <i>Definicija</i>	16
2.1.2. <i>Ciljevi rodno odgovornog budžetiranja</i>	17
2.1.3. <i>Faze rodno odgovornog budžetiranja</i>	18
2.1.4. <i>Pretpostavke rodno odgovornog budžetiranja</i>	20
2.2. Analiza budžeta Općine Novo Sarajevo u 2019. godini	21
2.2.1. <i>Budžet i izvršenje budžeta Općine Novo Sarajevo za 2019. godinu</i>	21
2.2.2. <i>Rodna analiza budžeta ONS za 2019. godinu</i>	22
2.2.3. <i>Preporuke</i>	24

ZAKLJUČAK	29
O AUTORICI, SARADNICAMA, MENTORU I AKADEMIJI ZA ŽENE.....	31
SPISAK KORIŠTENE LITERATURE	32
INTERNET IZVORI.....	33

PREDGOVOR

Publikacija koja je pred vama rezultat je zajedničkog rada polaznica programa “Žene za žene – ženskom solidarnošću do promjena“, koji Akademija za žene sprovodi uz finansijsku podršku European Endowment for Democracy (EED) i polaznice druge generacije Akademije političke pismenosti mladih u Bosni i Hercegovini – projekta koji Akademija za žene već drugu godinu zaredom provodi zahvaljujući finansijskoj podršci Ministarstva vanjskih poslova Savezne Republike Njemačke. Kroz projekat “Žene za žene“ povezale su se žene različitih dobnih skupina, one koje djeluju u političkim subjektima, ali i one koje nisu članice političkih stranaka, ali prate društveno-politička dešavanja i aktivne su u svojim zajednicama, kako bi se osnažile da zajedničkim djelovanjem stvaraju pozitivne društvene promjene. Ideja za aktivnostima i edukacijama u okviru Akademije političke pismenosti mladih u Bosni i Hercegovini nastala je kao potreba da se mladim ljudima koji djeluju unutar političkih subjekata u Bosni i Hercegovini, kao i onom dijelu mladih koji nisu stranački opredijeljeni, ali djeluju unutar drugih društvenih i/ili političkih okvira osigura prostor za političko opismenjavanje koje podrazumijeva predavanja i interaktivne radionice na teme iz društveno političkog života Bosne i Hercegovine i Europske unije.

Publikaciju „Rodno odgovorno budžetiranje: kritički osvrt na budžet Općine Novo Sarajevo u 2019. godini“ polaznice naših programa su uradile povodom predstojećih lokalnih izbora u Bosni i Hercegovini. Njihov rad je mentorisao docent na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, dr. Ljiljan Veselinović. U uvodnom dijelu autorice daju detaljan pregled međunarodnih konvencija i ostalih dokumenta koji se tiču rodne ravnopravnosti. Nakon toga se bave pravnim sistemom Bosne i Hercegovine – odredbama, institucijama i zakonima koji se odnose na ostvarenje rodne jednakosti i ravnopravnosti. U drugom dijelu se daje teorijski okvir rodno odgovornog budžetiranja, a nakon toga i rodno osjetljiva analiza aktuelnog budžeta Općine Novo Sarajevo.

Publikacija završava zaključcima i preporukama, tako da se ovaj pristup rodno osjetljive analize budžeta može iskoristiti kao udžbenički model za analize budžeta bilo koje opštine/općine u BiH. Nadamo se da ćete pronaći u ovoj publikaciji inspiraciju za svoja istraživanja jer samo tako možemo ukazivati na probleme i pokušati ponuditi načine kako doći do rodno osjetljivijih budžetskih politika.

UVOD

Rodna neravnopravnost predstavlja jedan od ključnih društvenih, političkih i ekonomskih problema u Bosni i Hercegovni, a rodno odgovorno budžetiranje, kao aspekt urodnjavanja, je jedan od načina na koji se može djelovati na njegovo rješenje, posebno kada je riječ o lokalnom nivou vlasti koji je u neposrednom odnosu sa građankama i građanima. U ovom dokumentu, stoga, bavimo se konceptom rodno odgovornog budžetiranja sa posebnim naglaskom na rodno odgovorno budžetiranje Općine Novo Sarajevo u 2019. godini.

Cilj je doći do odgovora u kojoj mjeri je budžet Općine Novo Sarajevo u 2019. godini bio rodno odgovoran, ima li prostora za poboljšanje, i ako ima, koji su to koraci koje bi budžetska politika Općine mogla poduzeti u svrhu ostvarenja veće rodne odgovornosti budžeta.

Metod koji smo koristili je analiza relevantnih međunarodnih i domaćih dokumenata i zakona, a ključni je pri tome bio *Izveštaj o izvršenju budžeta Općine Novo Sarajevo za 2019. godinu*.

U strukturalnom pogledu dokument čine dva dijela. U prvom, koji sadrži dva glavna poglavlja, izlažemo temeljne standarde međunarodnog i pravnog sistema u Bosni i Hercegovini. Posebno su, u tom smislu, značajni aktuelni gender akcioni planovi Bosne i Hercegovine i Općine Novo Sarajevo, budući da direktno problematiziraju rodno odgovorno budžetiranje i njegovu praktičnu primjenu. Pregled pravnog i zakonskog okvira u ovom dijelu omogućava da se u zadnjem poglavlju drugog dijela rada osvrnemo na u njemu sadržane norme i standarde koji pokazuju put za učinkovito i dosljedno sprovedeno rodno senzitivno budžetiranje. U drugom dijelu dokumenta bavimo se određenjem rodno odgovornog budžetiranja, njegovim ciljevima, fazama kao i pretpostavkama, te u drugom poglavlju analiziramo budžet Općine Novo Sarajevo za 2019. godinu. Ta analiza je, između ostalog, ukazala na nesrazmjer ukupnog budžeta i njegovog izvršenja, koji je prisutan i u pojedinim njegovim segmentima. Rodna analiza budžeta Općine je identificirala aktivnosti koje su rodno senzitivne i ustanovila je procentualno učešće njihovog izvršenja u ukupnom izvršenju budžeta za 2019. godinu, a također, omogućila je, zajedno sa odredbama koje smo izdvojili u prvom dijelu, da formuliramo određene preporuke za dalje djelovanje.

Dokument ukazuje na važnost i položaj rodne ravnopravnosti u sistemu međunarodnog sistema ljudskih prava, kao i u pravnom sistemu u Bosni i Hercegovini, omogućava razumijevanje funkcije i relevantnosti procesa rodno odgovornog budžetiranja, te pruža uvid u odnos pravnih principa i njihove primjene na budžet i budžetsku politiku na nivou lokalne vlasti jedne općine u Bosni i Hercegovni.

1. RODNA RAVNOPRAVNOST

1. 1. Rodna jednakost i ravnopravnost: međunarodni dokumenti

Ostvarenje rodne jednakosti i ravnopravnosti predstavlja jedan od temeljnih ciljeva međunarodnog sistema ljudskih prava (International Human Rights Law). Ona se adresira u deklaracijama, poveljama, kovencijama, rezolucijama i strateškim planovima međunarodnih organizacija poput Ujedinjenih nacija, Europske unije i Vijeća Europe. U ovom poglavlju ćemo izložiti kratki pregled odredbi usmjerenih na rodnu jednakost i ravnopravnost u okviru najvažnijih internacionalnih dokumenta.

1.1.1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Član 2. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, temeljnog dokumenta Ujedinjenih nacija i međunarodnog sistema ljudskih prava usvojenog 1948. od strane Generalne Skupštine UN-a, zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola:

„Svakom pripadaju sva prava i slobode proglašene u ovoj Deklaraciji bez ikakvih razlika u pogledu rase, boje, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti.“¹

1.1.2. Europska konvencija o ljudskim pravima

Član 14. *Europske konvencije o ljudskim pravima* koju je 1950. godine usvojilo Vijeće Europe također zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola.²

„Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, sveza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.“³

---

¹ *Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima*, čl. 2. Ova deklaracija nema status pravno obavezujućeg dokumenta, zbog čega su 1966. usvojeni Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Više o tome pogledati u: *Making a Difference: An Introduction to Human Rights*, United Nations, 2018.

² Član II.2. Ustava Bosne i Hercegovine proglašava primat Europske konvencije o ljudskim pravima nad svim domaćim zakonima: „Prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.“ Više o tome u: *Ustav Bosne i Hercegovine*.

³ *Europska konvencija o ljudskim pravima*, čl. 14.

1.1.3. Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW)

Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama je UN usvojio na Generalnoj skupštini 1979. godine. CEDAW predstavlja prvi međunarodno priznati dokument koji se specifično odnosi na prava žena,⁴ i „predstavlja poziv državama potpisnicama da poduzmu odgovarajuće mjere za eliminaciju diskriminacije nad ženama od pojedinaca, institucija ili poduzeća, kako na socijalnom, kulturnom, ekonomskom, političkom i građanskom tako i na bilo kojem drugom polju života“.⁵ Član 1. Konvencije diskriminaciju žena definira na sljedeći način: „Za svrhe ove konvencije, izraz “diskriminacija žena” označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu spola, što ima za posljedicu ili cilj da ženama ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena.“⁶

1.1.4. Pekinška deklaracija i Platforma za akciju

Pekinška deklaracija i Platforma za akciju su usvojene 1995. godine na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama. One izdvajaju posebne ciljeve i akcije koje je potrebno poduzeti, zagovaraju povećanje participacije žena u javnoj i drugim sferama života, te uvode tzv. „gender mainstreaming“ kao sredstvo.⁷ Gender mainstreaming se može definisati kao „proces procjene implikacija bilo koje planirane akcije, uključujući zakone, politike ili programe u svim područjima i na svim nivoima na različite spolove i rodove. Njegov krajnji cilj je postizanje rodne jednakosti. (...) On promovira rodnu jednakost osiguravajući da se rodno zasnovana diskriminacija ne perpetuira u dizajnu, implementaciji, nadzoru i evaluaciji politika i programa. Ovo znači i izbjegavanje stvaranja ili povećanja nejednakosti i identificiranje i adresiranje postojećih nejednakosti.“⁸ *Platforma za akciju Pekinške deklaracije* izdvaja nekoliko kritičnih područja: siromaštvo žena, nejednakost u obrazovanju i obuci, nejednak pristup zdravstvenoj brizi, nasilje nad ženama, položaj žena u oružanim sukobima, nejednakost u ekonomskim strukturama i politikama, kao i pristupu resursima, nejednakost u moći i procesima donošenja odluka, nedovoljnost mehanizama za promociju napretka žena na svim nivoima, manjak poštovanja i neadekvatna promocija i zaštita ljudskih prava žena, stereotipiziranje žena i nejednakost u pristupu i učešću u komunikacijskim sistemima, rodne nejednakosti u upravljanju prirodnim resursima i očuvanju okoliša, te diskriminacija i kršenje prava djevojčica.⁹

---

⁴ U Aneksu 1. Ustava BiH CEDAW se navodi kao jedan od međunarodnih dokumenata koji će se primjenjivati u BiH. Više o tome u: *Ustav Bosne i Hercegovine*.

⁵ <https://arsbih.gov.ba/project/un-konvencija-o-eliminaciji-svih-oblika-diskriminacije-nad-zenama/>

⁶ *Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena*, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2006, str. 18.

⁷ <https://arsbih.gov.ba/project/pekinška-deklaracija-i-platforna-za-akciju/>

⁸ *Making a Difference: An Introduction to Human Rights*, United Nations, 2018, str. 17.

⁹ *Beijing Declaration and Platform for Action*, 1995.

1.1.5. Rezolucija 1325 „Žene, mir i sigurnost“

Rezoluciju 1325 „Žene, mir i sigurnost“ je usvojilo Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija 2000. godine sa ciljem ostvarenja rodne ravnopravnosti i povećanja zastupljenosti žena u procesima odlučivanja, oružanim snagama, upravljačkim strukturama, kao i procesima rješavanja konflikta i izgradnje mira.¹⁰ “Rezolucija ukazuje i na posebne potrebe žena i djevojčica u toku ratnih sukoba, potrebu njihove zaštite, te sprečavanje i kažnjavanje seksualnog i svakog drugog nasilja nad ženama.”¹¹

1.1.6. Ugovor iz Amsterdama

Ugovor iz Amsterdama Europske unije je potpisan 1997. Njegov cilj je bio ostvarenje preduvjeta za suočavanje EU sa problemima poput „globalizacije ekonomije i njen utjecaj na zapošljavanje, borba protiv terorizma, međunarodnog kriminala i trgovine drogama, problemi vezani za okoliš, te izazovi petog kruga proširenja“.¹² Osim toga, *Ugovor iz Amsterdama* obavezuje države članice da promiču rodnu ravnopravnost, posebno kada je riječ o položaju u radu i vrednovanju rada.¹³

1.1.7. Evropska povelja o jednakosti muškaraca i žena u lokalnom životu

Vijeće evropskih općina i regiona (CEMR) je 2006. godine usvojilo *Europsku povelju o jednakosti muškaraca i žena u lokalnom životu* koja potvrđuje značajnu ulogu koju lokalni nivoi vlasti koji su u neporedom odnosu sa građanima imaju za ostvarenje ravnopravnosti u društvu. Povelja također, pored naglašavanja potrebe za otklanjanjem rodno zasnovane diskriminacije i promicanjem rodne ravnopravnosti, ističe važnost otklanjanja rodni stereotipa i uvođenja rodne perspektive u lokalne politike.¹⁴

1.1.8. Povelja o osnovnim pravima Evropske unije

Povelja o osnovnim pravima Evropske unije iz 2000. godine je postala pravno obavezujuća, stupanjem na snagu Lisabonskog sporazuma 2009. godine.¹⁵ Član 21. Povelja zabranjuje svaki oblik diskriminacije, uključujući diskriminaciju na osnovu spola, a za ostvarenje jednakosti muškaraca i žena je posebno značajan član 23: „Ravnopravnost žene i muškarca mora biti osigurana u svim oblastima, uključujući zapošljavanje, rad i plaćanje. Načelo

¹⁰ *Resolution 1325*, United Nations, 2000.

¹¹ <https://arsbih.gov.ba/project/rezolucija-vijeca-sigurnosti-un-1325-2000-zene-mir-i-sigurnost/>

¹² <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4890&langTag=bs-BA>

¹³ <https://arsbih.gov.ba/project/542/>

¹⁴ *Evropska povelja o jednakosti muškaraca i žena u lokalnom životu*, Agencija lokalne demokratije, Mostar, 2012.

¹⁵ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/5/ugovor-iz-lisabona>

jednakosti ne sprečava zadržavanje ili usvajanje mjera kojima se utvrđuju posebne prednosti u korist nedovoljno zastupljenog pola.“¹⁶

1.1.9. Preporuka CM/Rec(2007)17

Preporuka 17 Komiteta ministara Vijeća Europe o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova iz 2007. godine uspostavlja standarde za „samoprocjenu postignuća u ostvarenju ravnopravnosti spolova i služi kao važan dokument za planiranje mjera koje su nužne u postizanju stvarne ravnopravnosti u državama članicama Vijeća Europe“.¹⁷ Ona također utvrđuje mehanizme, strategije i sredstva za ostvarivanje ravnopravnosti spolova, a među općim standardima navodi ravnopravnost spolova kao načelo ljudskih prava i odgovornost država, posvećenost, transparentnost i odgovornost u ostvarivanju ravnopravnosti spolova, usvajanje i efikasno sprovođenje zakona o ravnopravnosti spolova i integrisanje rodne ravnopravnosti u zakone iz svih oblasti, dok se specifični standardi odnose na oblasti privatnog i porodičnog života, obrazovanja, nauke i kulture, ekonomskog kao i političkog i javnog života, usklađivanja privatnog/porodičnog i javnog/poslovnog života, socijalne zaštite, zdravlja, medija, nasilja nad ženama, trgovine ljudima, konflikata i postkonfliktnog perioda i specifičnih situacija ugroženih grupa koje su izložene višestrukoj diskriminaciji.¹⁸

1.1.10. Konvencija o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Konvencija o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici je usvojena od strane Vijeća Evrope u Istanbulu 2011. godine. Ova konvencija predstavlja „prvi pravno obavezujući akt Vijeća Evrope u oblasti sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama“.¹⁹ Ona upućuje države članice na poduzimanje svih potrebnih mjera za suzbijanje i prevenciju nasilja nad ženama, stvaranje rodno osjetljivih politika, poduzimanje mjera za promoviranje programa i aktivnosti za osnaživanje žena, podizanje svijesti, kao i na pružanje adekvatne pomoći ženama žrtvama nasilja, te osiguranje žrtvama odgovarajućih građanskih pravnih lijekova protiv učinilaca.²⁰

---

¹⁶ Povelja o osnovnim pravima Europske unije, 2000.

¹⁷ <https://arsbih.gov.ba/project/preporuka-rec-2007-17/>

¹⁸ Standardi i mehanizmi za ravnopravnost spolova - Preporuka CM/Rec (2007)17 Komiteta ministara o standardima i mehanizmima za ravnopravnost spolova upućena državama – članicama, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2009.

¹⁹ <https://arsbih.gov.ba/project/istanbulska-konvencija/>

²⁰ Vijeće Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Komitet ministara, 2011.

1.1.11. Plan za održivi razvoj 2015.-2030. (A/RES/70/1)

Generalna Skupština Ujedinjenih naroda 2015. godine je usvojila *Plan za održivi razvoj „The 2030 Agenda for Sustainable Development“* sa ciljevima za period od 2015. do 2030. godine. Ciljevi održivog razvoja (Sustainable Development Goals – SDGs) nastavljaju misiju ranijih Milenijskih Razvojnih Ciljeva (Millennium Development Goals -MDGs) i služe, između ostalog, ostvarenju „svijeta u kojem sve žene i djevojke uživaju punu rodnu jednakost i u kojem su sve pravne, društvene i ekonomske prepreke za njihovo osnaženje otklonjene.“²¹ Od 17 ciljeva, SDG 5 se direktno odnosi na položaj žena - „Postići rodnu jednakost i osnažiti sve žene i djevojke“ - i podrazumijeva otklanjanje rodne diskriminacije, rodno zasnovanog nasilja, prisilnih brakova i genitalnog sakaćenja, prepoznavanje i vrednovanje neplaćenog kućanskog rada i promociju zajedničke odgovornosti u domaćinstvu, povećanje učešća žena u upravljanju i donošenju odluka, osiguranje pristupa zdravstvenim uslugama ženama, reforme za davanje ženama jednakih prava na ekonomske resurse i pristup vlasništvu, osnaženje žena kroz upotrebu informacijsko-komunikacijskih tehnologija, prilagodbu i jačanje politika i pravnih okvira za promociju rodne jednakosti i osnaženje žena na svim nivoima.²²

Slika 1. 17 ciljeva održivog razvoja (SDG-s) UN-a²³

²¹ *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development A/RES/70/1*, United Nations, 2015.

²² *Ibidem.*

²³ <https://www.un.org/development/desa/disabilities/about-us/sustainable-development-goals-sdgs-and-disability.html>

1.1.12. *UN-Women Strateški plan 2018-2021.*

Strateški plan za period od 2018. do 2021. godine koji je 2017. godine usvojio UN-Women „artikulira strateški smjer, ciljeve i pristupe za podršku naporima za postizanje rodne jednakosti i osnaživanja svih žena i djevojaka, uključujući puno uživanje ljudskih prava za žene“.²⁴ Ovaj plan doprinosi implementaciji *Plana za održivi razvoj* i drugim nastojanjima za ostvarenje rodne jednakosti, a posebni ishodi koje prioritetizira su: 1) osnaženost i implementiranost obuhvatnog seta globalnih normi, pravila i standarda za rodnu jednakost i osnaženje žena, 2) vođstvo, učešće i koristi za žene u sistemima vlasti, 3) sigurnost prihoda, pristojan (engl. *decent*) rad i ekonomska autonomija žena, 4) život slobodan od svih oblika nasilja svih žena i djevojaka i 5) doprinos i veći utjecaj u izgradnji održivog mira i otpora žena, i jednaka korist za njih od prevencija prirodnih katastrofa, konflikata i humanitarnih akcija.²⁵

1.1.13. *Strategija za ravnopravnost spolova 2018-2023.*

Strategija za ravnopravnost spolova za period od 2018 – 2023. koju je usvojilo Vijeće Evrope ravnopravnost spolova definira kao „jednaka prava žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, kao i jednaku vidljivost, osnaživanje, odgovornost i sudjelovanje u svim područjima javnog i privatnog života. Također podrazumijeva ravnopravan pristup resursima i njihovu ravnopravnu raspodjelu između žena i muškaraca.“²⁶ Ona određuje šest strateških ciljeva:

- „1) sprečavanje i borba protiv rodni stereotipa i seksizma,
- 2) sprečavanje i borba protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji,
- 3) osiguravanje ravnopravnog pristupa žena pravosuđu,
- 4) postizanje ravnoteže u zastupljenosti žena i muškaraca pri donošenju odluka u političkom i javnom sektoru,
- 5) zaštita prava žena i djevojčica migrantica, izbjeglica i tražiteljica azila,
- 6) uvođenje načela ravnopravnosti spolova u cjelokupnu politiku i mjere.“²⁷

1.1.14. *Preporuka CM/Rec(2019)1*

Preporuka Komiteta ministara državama članicama o sprečavanju i suzbijanju seksizma iz 2019. godine seksizam definira kao „bilo koji čin, gesta, vizualno predstavljanje, izgovorene ili pisane riječi, praksa ili ponašanje, zasnovani na ideji da je osoba ili grupa osoba inferiorna

---

²⁴ *Strategic Plan 2018-2021*, United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN-Women), 2017.

²⁵ Ibidem.

²⁶ *Strategija za ravnopravnost spolova Vijeća Evrope od 2018. do 2023.*, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2018, str. 5.

²⁷ Ibidem, str. 15.

zbog njihovog spola, koji se javlja u javnoj ili privatnoj sferi, bilo online ili offline, sa sljedećom svrhom ili posljedicom:

1. da povrijedi dostojanstvo ili prava osobe ili grupe osoba; ili
2. da dovede do fizičke, seksualne, psihičke ili socioekonomske štete ili patnje osobe ili grupe osoba; ili
3. da stvori zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje; ili
4. da predstavlja prepreku za autonomiju i potpuno ostvarivanje ljudskih prava od strane osoba ili grupe osoba; ili
5. da održava i jača rodne stereotipe.²⁸

Komitet ministara preporukom upućuje države članice na preduzimanje svih potrebnih mjera za sprečavanje i suzbijanje seksizma u svim njegovim oblicima, da prate i izvještavaju nadležne upravne odbore Vijeća Evrope o napretku, te da provode i distribuiraju preporuku relevantnim organima i zainteresiranim stranama.²⁹

---

²⁸ *Sprečavanje i suzbijanje seksizma: preporuka CM/Rec(2019)1*, Vijeće Evrope, 2019., str. 9.

²⁹ *Ibidem*, str. 8.

1.2. Lokalni kontekst: rodna ravnopravnost u Bosni i Hercegovini

1.2.1. Pravni i zakonski okvir

Pravni sistem Bosne i Hercegovine uključuje odredbe, institucije i zakone koji se odnose na ostvarenje spolne/rodne jednakosti i ravnopravnosti.

1.2.1.1. Ustavi u BiH

Član 4. *Ustava Bosne i Hercegovine* garantuje uživanje prava i sloboda „svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status“.³⁰ Član 2. *Ustava Federacije Bosne i Hercegovine* također zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola, a član 10. *Ustava Republike Srpske* garantuje jednakost i ravnopravnost svih građana bez obzira na razlike, uključujući spolne razlike.³¹

1.2.1.2. Zakon o zabrani diskriminacije

Član 2. *Zakona o zabrani diskriminacije* određuje diskriminaciju kao „svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojoj osobi ili skupini osoba i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovi njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, dobi, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugoj udruzi, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojoj osobi onemogućiti ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim područjima života.“³² Drugi stav istog člana također proglašava primjenu zabrane diskriminacije na sva javna tijela i sve osobe u javnom i privatnom sektoru u svim oblastima, s posebnim naglaskom na oblasti zaposlenja, članstva u profesionalnim udrugama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne skrbi, dobara i usluga namijenjenim javnosti i javnim mjestima, kao i oblasti obavljanja privrednih djelatnosti i javnih usluga. Član 3. *Zakona* razlikuje direktni ili neposredni i indirektni ili posredni oblik diskriminacije, pri čemu prvi označava „svako različito postupanje po osnovama određenim u članu 2. ovoga *Zakona*, odnosno svako djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neka osoba ili skupina osoba dovedena ili je bila ili bi mogla biti dovedena

³⁰ *Ustav Bosne i Hercegovine*, član 4.

³¹ *Ustav Federacije Bosne i Hercegovine*, član 2. i *Ustav Republike Srpske*, član 10.

³² *Zakon o zabrani diskriminacije*, član 2.

u nepovoljniji položaj za razliku od neke druge osobe ili skupine osoba u sličnim situacijama“, dok drugi „podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled, neutralna odredba, kriterij ili praksa ima ili bi imala učinak dovođenja neke osobe ili skupine osoba u odnosu na osnove definirane u članu 2., stavu (1) ovoga *Zakona* u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druge osobe.“³³ Među ostalim oblicima diskriminacije u članu 4. *Zakon* navodi seksualno uznemiravanje i mobing, a 6. stav istog člana također identificira višestruku, ponovljenu i produženu diskriminaciju kao teže oblike diskriminacije.³⁴

1.2.1.3. *Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini*

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini koji „uređuje, promovira i štiti ravnopravnost spolova, garantira jednake mogućnosti i ravnopravan tretman svih osoba bez obzira na spol, u javnoj i u privatnoj sferi društva, te uređuje zaštitu od diskriminacije na osnovu spola“,³⁵ u članu 3. rodnu diskriminaciju ili diskriminaciju po osnovi spola definira kao „svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na spolu zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda“,³⁶ te razlikuje direktnu i indirektnu diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, poticanje na diskriminaciju i nasilje po osnovu spola kao oblike diskriminacije. Direktnu i indirektnu diskriminaciju određuje član 4. *Zakona* na sljedeći način: „(1) Direktna diskriminacija po osnovu spola postoji kada je osoba ili grupa osoba bila tretirana, tretira se ili može biti tretirana nepovoljnije u odnosu na drugu osobu ili grupu osoba u istoj ili sličnoj situaciji. (2) Indirektna diskriminacija po osnovu spola postoji kada prividno neutralna pravna norma, kriterij ili praksa jednaka za sve je dovela, dovede ili bi mogla dovesti u nepovoljniji položaj osobu ili grupu osoba jednog spola u poređenju sa osobom ili grupom osoba drugog spola.“³⁷ Član 9. je posebno važan budući da određuje definicije temeljnih pojmova u *Zakonu* poput spola koji označava „biološke i psihološke karakteristike po kojima se razlikuju osobe muškog i ženskog spola, a označava i gender/rod kao sociološki i kulturološki uvjetovanu razliku između osoba muškog i ženskog spola i odnosi se na sve uloge i osobine koje nisu uvjetovane ili određene isključivo prirodnim ili biološkim faktorima, nego su prije proizvod normi, prakse, običaja i tradicije i kroz vrijeme su promjenjivi“, ravnopravnost spolova koja „znači da su osoba muškog i ženskog spola jednako prisutne u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata“, ravnopravnog tretmana svih osoba muškog i ženskog spola koji označava „osiguranje odsustva diskriminacije po osnovu spola“, jednake mogućnosti svih osoba bez obzira na spol što znači „odsustvo prepreka za ekonomsko, političko i društveno učešće po osnovu spola“, diskriminacije u jeziku kao upotrebe „isključivo jednog gramatičkog roda kao generičkog pojma“, *Gender akcionog plana BiH* kao strategija „kojom se definiraju programski ciljevi za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i

---

³³ Ibidem, član 3.

³⁴ Ibidem, član 4.

³⁵ *Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini*, član 1.

³⁶ Ibidem, član 3.

³⁷ Ibidem, član 4.

privatnoj sferi“ i dr.³⁸ ZoRS također nalaže da organi vlasti na svim nivoima poduzmu sve potrebne mjere za provođenje odredbi *Zakona*, uključujući „donošenje novih ili izmjenu i dopunu postojećih zakona i drugih propisa radi usklađivanja sa odredbama ovog *Zakona* i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova“ (čl. 24.) i to u roku od 6 mjeseci od stupanja na snagu *Zakona* (čl. 32.)³⁹

1.2.2. Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova u BiH

Kada je riječ o institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova, ključna je uloga, prije svega, Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine kao organizacione jedinice u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, kao i Gender Centra Federacije BiH, te Gender centra - Centra za jednakost i ravnopravnost polova RS. Oni, zajedno sa tijelima pri uredima premijera/načelnika na kantonalnom i općinskom nivou, djeluju u okviru izvršne vlasti, a u okviru zakonodavne vlasti djeluju: Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine BiH na državnom nivou, na entitetskom nivou Komisija za jednakopravnost spolova Doma naroda i Komisija za ravnopravnost spolova Zastupničkog doma Parlamenta Federacije BiH, te Odbor jednakih mogućnosti Narodne skupštine Republike Srpske, dok na kantonalnom i općinskom nivou djeluju kantonalne i općinske komisije.⁴⁰

Slika 2. Mreža institucionalnih mehanizama za gender pitanja u BiH⁴¹

Neke od nadležnosti Agencije za ravnopravnost spolova BiH su praćenje i analiza stanja ravnopravnosti spolova u BiH i preporuke za djelovanje nadležnih tijela na državnom nivou;

³⁸ Ibidem, član 9.

³⁹ Ibidem, član 24. i član 32.

⁴⁰ <https://arsbih.gov.ba/oblasti/institucionalni-mehanizmi-za-ravnopravnost-spolova/>

⁴¹ Ibidem.

iniciranje i koordiniranje izrade Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine, u saradnji sa entitetskim gender centrima, a koji usvaja Vijeće ministara Bosne i Hercegovine; praćenje primjene GAP-a BiH, saradnja sa državnim institucijama i nevladinim organizacijama, davanje mišljenja pri pripremi zakona i drugih akata, strategija, planova i programa, uključujući mišljenje o njihovoj usklađenosti sa *Zakonom o ravnopravnosti spolova* i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova, te sudjelovanje u njihovoj pripremi; primanje i obrada molbi i žalbi osoba i grupa osoba u kojima se ukazuje na povrede nekog prava iz ZoRS-a; predstavljanje i koordiniranje aktivnosti, u okviru svoje nadležnosti, na međunarodnom i regionalnom nivou; nadzor nad provođenjem ZoRS-a i u saradnji sa entitetskim gender centrima i pripremanje izvještaja o ispunjavanju međunarodnih obveza u oblasti ravnopravnosti spolova; promocija ravnopravnosti spolova i dr.⁴²

1.2.3. Gender akcioni planovi u BiH

U Bosni i Hercegovini usvojeno je nekoliko Gender akcionih planova: na nivou države, te djelimično na kantonalnom i općinskom nivou. U ovom poglavlju izložićemo strateške ciljeve GAP-a BiH i GAP-a Općine Novo Sarajevo.

1.2.3.1. GAP BIH

Za period od 2018. do 2022. godine usvojen je, na temelju obaveze koja slijedi iz domaćih (ZoRS) i međunarodnih dokumenta (poput *CEDAW konvencije*, *Pekinške deklaracije* i *Platforme za akciju*, *Preporuke CM/Rec(2007)*, 17 Komiteta ministara Vijeća Evrope i dr.) treći po redu *Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine*, tj. „strateški dokument koji sadrži ciljeve, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi.“⁴³ GAP BiH 2018. - 2022. određuje 3 strateška cilja:

„Strateški cilj 1. izrada, provođenje i praćenje programa mjera za unapređenje ravnopravnosti spolova u institucijama vlasti, po prioritetnim oblastima;

Strateški cilj 2. izgradnja i jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti spolova;

Strateški cilj 3. uspostavljanje i jačanje saradnje i partnerstva.“⁴⁴

Za svaki od ciljeva su određene prioritetne oblasti koje su prikazane na sljedećoj tabeli (Tabela 1.):

---

⁴² <https://arsbih.gov.ba/o-agenciji/>

⁴³ *Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2018. do 2022. godine*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2018, str. 4.

⁴⁴ Ibidem, str. 5-6.

SC I Izrada, provođenje i praćenje programa mjera za unapređenje ravnopravnosti spolova u institucijama vlasti, po prioritetnim oblastima	SC II Izgradnja i jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti spolova	SC III Uspostavljanje i jačanje saradnje i partnerstva
1. Sprečavanje i suzbijanje nasilja po osnovu spola, uključujući nasilje u porodici kao i trgovinu ljudima	1. Koordinacija provođenja i nadzor nad provođenjem GAP-a BiH	1. Saradnja na regionalnom i međunarodnom nivou
2. Javni život i donošenje odluka	2. Praćenje i unapređenje primjene međunarodnih i domaćih standarda za ravnopravnost spolova	2. Saradnja s organizacijama civilnog društva, socijalnim partnerima, akademskom Zajednicom
3. Rad, zapošljavanje i pristup ekonomskim resursima	3. Jačanje i saradnja institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova	
4. Obrazovanje, nauka, kultura i sport	4. Podizanje svijesti o ravnopravnosti spolova u svim segmentima društva	
5. Zdravlje, prevencija i zaštita	5. Podrška institucionalnim i vaninstitucionalnim partnerima u procesu uključivanja principa ravnopravnosti spolova	
6. Socijalna zaštita	6. Praćenje i ocjena napretka u postizanju ravnopravnosti spolova	
7. Rod i sigurnost		

*Tabela 1. Prioritetne oblasti strateških ciljeva GAP-a BiH 2018.-2022.*⁴⁵

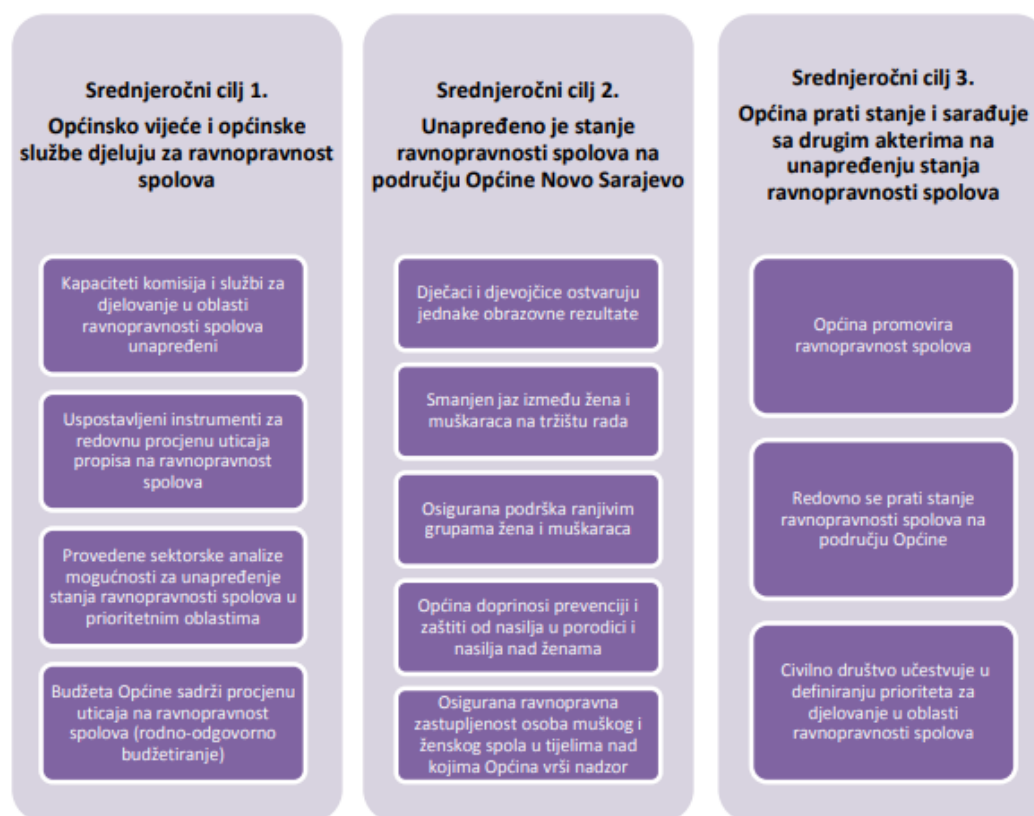
⁴⁵ Ibidem.

1.2.3.2. GAP ONS

Općina Novo Sarajevo je usvojila *Gender akcioni plan za period od 2018. do 2022. godine*, u skladu sa ZoRS i GAP BiH, koji predstavlja „strateško-planski dokument Općine, koji svojom implementacijom treba da potiče budući rast i razvoj zajednice, te unaprijedi ravnopravnost spolova u zajednici“.⁴⁶ GAP ONS na temelju analize ravnopravnosti spolova određuje tri srednjoročna cilja:

- „- Srednjeročni cilj 1 - Općinsko vijeće i općinske službe djeluju za ravnopravnost spolova,
- Srednjeročni cilj 2 - Unapređeno je stanje ravnopravnosti spolova na području Općine Novo Sarajevo,
- Srednjeročni cilj 3 - Općina prati stanje i saraduje sa drugim akterima na unapređenju stanja ravnopravnosti spolova.“⁴⁷

Za svaki od ciljeva određeni su posebni rezultati koji se namjeravaju postići, kako je prikazano ispod (Slika 3.).⁴⁸

Slika 3. Srednjoročni ciljevi i planirani rezultati GAP-a ONS za period 2018. – 2022.⁴⁹

⁴⁶ *Gender akcioni plan Općine Novo Sarajevo za period od 2018. do 2022. godine*, Sarajevo, 2018, str. 3.

⁴⁷ *Ibidem*, str. 25.

⁴⁸ GAP ONS 2018. – 2022. također određuje za svaki od očekivanih rezultata srednjoročnih ciljeva i posebne aktivnosti, nosioce odgovornosti, pokazatelje napretka, rokove te izvore finansiranja. Više o tome u: *Gender akcioni plan Općine Novo Sarajevo za period od 2018. do 2022. godine*, Sarajevo, 2018, str. 26 - 30.

⁴⁹ *Ibidem*, str. 25.

2. RODNO ODGOVORNO BUDŽETIRANJE

2.1. Teorijski okvir

U osnovi ideje rodno odgovornog budžetiranja jeste činjenica da tradicionalni načini budžetiranja koji se smatraju „rodno neutralnim“ zapravo to nisu: „Budžet, poput drugih ekonomskih i finansijskih agregata, stvara privid rodno neutralnog instrumenta, jer nigdje ne spominje žene i muškarce. Međutim, standardni budžeti nisu rodno neutralni, već su rodno slijepi (Elson, 2004, 623–42, Elson, 2002), jer ne prepoznaju različite potrebe i interese koje imaju različite, posebno ranjive društvene grupe, među kojima su najbrojnije žene.“⁵⁰ Prividna rodna neutralnost budžeta nije bezazlena, budući da za posljedicu ima produbljenje postojećih nejednakosti u društvu: „Rodna perspektiva u budžetskim politikama je neophodna jer rodno slijepo budžetiranje reproducira neravnopravnosti u položaju muškaraca i žena (i drugih grupa) i nejednaku raspodjelu moći između njih, produbljujući rodni jaz.“⁵¹

2.1.1. Definicija

Prema definiciji Vijeća Evrope, rodno odgovorno budžetiranje predstavlja proces kojim se na svim nivoima i fazama budžetskog procesa primjenjuje urodnjavanje (*gender mainstreaming*), uključivanje rodne perspektive i restrukturiranje izdataka, koji rezultira rodno osjetljivim ili odgovornim budžetima, i tako, promicanjem rodne jednakosti i ravnopravnosti u društvu.⁵² Rodno odgovorno budžetiranje,⁵³ drugim riječima, „predstavlja metod za uvođenje rodne perspektive u neutralne budžete, čime se ostvaruje pravičniji pristup izboru i realizaciji javnih politika, kao i pravičnija raspodjela javnih sredstava, na osnovu potreba i prioriteta u rješavanju problema koji su kočnica ili prepreka za potpuno osiguranje ravnopravnosti spolova u svim društvenim aspektima. Rodno odgovorno budžetiranje je strategija kojom se uvodi princip posmatranja politika, mjera i aktivnosti javnih organa iz rodne perspektive pomoću analize budžeta. Na taj način se povećava ekonomičnost, efikasnost, efektivnost i pravičnost potrošnje javnih sredstava, za dobrobit cijelog društva.“⁵⁴ Pri određenju rodno odgovornog budžetiranja važno je izdvojiti šta rodno odgovorno

⁵⁰ *Rodno odgovorno budžetiranje: udžbenik za univerzitete*, Hadžiahmetović Azra, Đurić-Kuzmanović Tatjana, Klatzer M. Elizabeth, Risteska Marija, University Press – Magistrat izdanja, Sarajevo, 2013, str. 89.

⁵¹ *Rodno odgovorno budžetiranje*, Hrelja Hasečić Dženita, u *Rodna ravnopravnost: teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo, 2019, str. 302.

⁵² *Gender budgeting: practical implementation. Handbook*, Sheila Quinn, Council of Europe, 2009, str. 5.

⁵³ „Umjesto termina rodno budžetiranje, kao sinonimi mogu se koristiti termini: rodno odgovoran, rodno osviješten ili rodno osjetljiv budžet, i ženski budžet. Ono što je zajedničko svim navedenim terminima jeste da se odnose na vladine budžete koji promoviraju rodnu ravnopravnost.“ Više o tome u: *Rodno odgovorno budžetiranje: udžbenik za univerzitete*, Hadžiahmetović Azra, Đurić-Kuzmanović Tatjana, Klatzer M. Elizabeth, Risteska Marija, University Press – Magistrat izdanja, Sarajevo, 2013, str. 88.

⁵⁴ *Priručnik o rodno odgovornom budžetiranju*, Hrelja Hasečić Dženita, Ured Fondacije za istraživanje Državnog univerziteta New York u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2015, str. 13.

budžetiranje *nije*: ROB ne podrazumijeva naprosto jednaku raspodjelu svih prihoda na muškarce i žene, budući da se njihove potrebe mogu razlikovati, nego „da ženske i muške potrebe i prioritete imaju jednaku težinu i da se njihovi doprinosi ekonomskom i društvenom razvoju jednako vrednuju“.⁵⁵ Primjena principa rodne ravnopravnosti pri stvaranju rodno odgovornih budžeta, drugim riječima, „podrazumijeva različitu dodjelu sredstava za navedene grupe kako bi se na taj način izvršile korekcije postojećeg (neravnopravnog) stanja.“⁵⁶

2.1.2. Ciljevi rodno odgovornog budžetiranja

Uopšteno se može reći da proces rodno odgovornog budžetiranja ima dva glavna cilja: s jedne strane ROB je neposredno koristan za poboljšanje stanja rodne ravnopravnosti u društvu i tako služi demokratizaciji društva, a s druge strane ono ostvaruje brojne ekonomske koristi, budući da osnažuje veliki dio populacije za veću i učinkovitiju participaciju na tržištu rada, vodeći tako do povećanja ekonomskog rasta.⁵⁷ Pomenuti ciljevi, rodna ravnopravnost (demokratizacija) i ekonomski rast se, između ostalog, postižu kroz ostvarenje sljedećih rezultata:

- „ - Princip rodne ravnopravnosti uvršten je u budžetsku politiku;
- Obrazložen je uticaj javnih rashoda i prihoda na rodnu ravnopravnost;
- Uzete su u obzir potrebe žena i muškaraca;
- Izvršena je preraspodjela sredstava kako bi se ostvarili ciljevi rodne ravnopravnosti;
- Budžetska izdvajanja usmjerena su ka ekonomskom osnaživanju žena;
- Budžetskim izdvajanjima ostvarene su jednake mogućnosti za žene i muškarce da učestvuju u svim oblastima društvenog i ekonomskog života i odlučivanja;
- Unaprijeđena je statistika po spolu i primjena rodne analize u upravljanju budžetom.“⁵⁸

---

⁵⁵ *Rodno odgovorno budžetiranje: udžbenik za univerzitete*, Hadžiahmetović Azra, Đurić-Kuzmanović Tatjana, Klatzer M. Elizabeth, Risteska Marija, University Press – Magistrat izdanja, Sarajevo, 2013, str. 87.

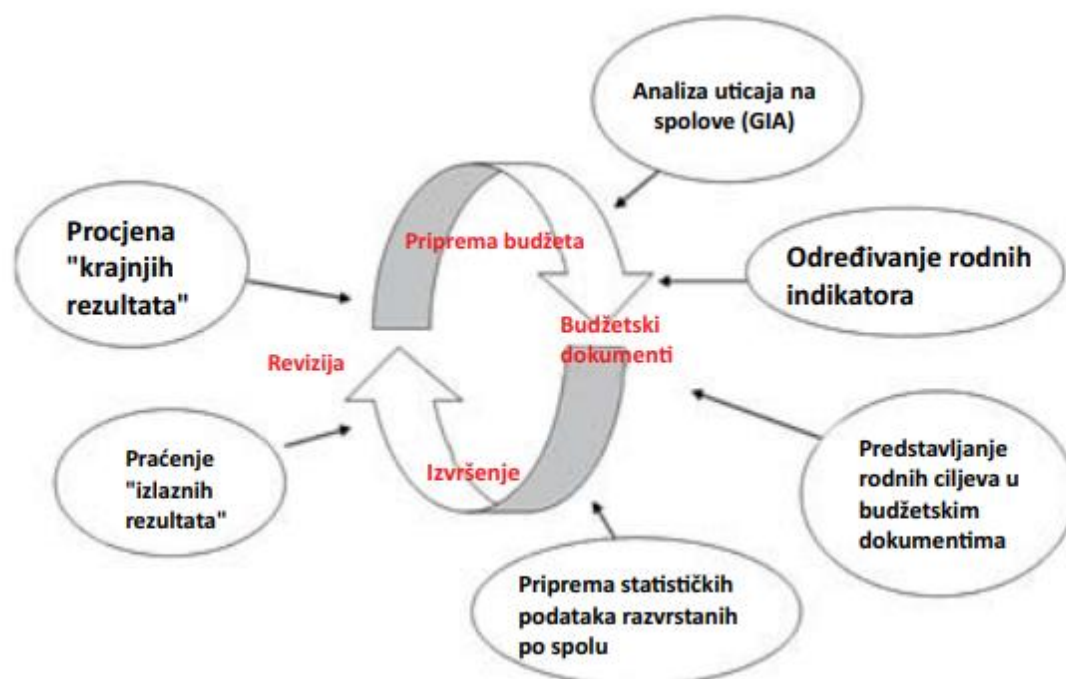
⁵⁶ *Rodno odgovorno budžetiranje*, Hrelja Hasečić Dženita, u *Rodna ravnopravnost: teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo, 2019, str. 299.

⁵⁷ *Rodno odgovorno budžetiranje: udžbenik za univerzitete*, Hadžiahmetović Azra, Đurić-Kuzmanović Tatjana, Klatzer M. Elizabeth, Risteska Marija, University Press – Magistrat izdanja, Sarajevo, 2013, str. 93.

⁵⁸ *Priručnik o rodno odgovornom budžetiranju*, Hrelja Hasečić Dženita, Ured Fondacije za istraživanje Državnog univerziteta New York u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2015, str. 17.

2.1.3. Faze rodno odgovornog budžetiranja

Iako ne postoji jedinstven i općeprihvaćen način na koji se može vršiti urođnjavanje budžeta, proces rodno odgovornog budžetiranja, uopšteno govoreći, prolazi kroz dvije faze. Prva faza je analiza koja se odnosi na ispitivanje uticaja koje budžeti i budžetske politike imaju na žene i muškarce i njihove potrebe s ciljem ustanovljenja područja u kojima je uočljiva nepravredna raspodjela, a druga faza je faza primjene načela rodne ravnopravnosti budžeta i izvršenje budžeta.⁵⁹ Unatoč važnosti analize za razumijevanje potreba građana i građanki, za cilj ostvarenja rodno odgovornih budžeta i tako povećanja rodne jednakosti u društvu, neophodno je da se desi i faza primjene, jer „analiza nije cilj sama sebi“ i ROB u krajnjoj liniji služi „transformaciji rodnih odnosa i promjena budžetskih alokacija kako bi se poboljšala jednakost između žena i muškaraca.“⁶⁰ Naravno, podjela na dvije faze je samo generalizirani prikaz: u procesu rodno odgovornog budžetiranja moguće je razlikovati onoliko faza koliko je prisutno u samom ciklusu budžetskog procesa: 1) Faza pripreme budžeta ili analize potreba žena i muškaraca, kao i stanja rodne ravnopravnosti u društvu; 2) Faza predstavljanja nacrtu budžeta sa prijedlogom ciljeva za ostvarenje rodne ravnopravnosti i planiranih sredstava; 3) Faza izvršenja budžeta ili raspodjele sredstava, te pripreme izvještaja o izvršenju; i 4) Faza revizije budžeta ili ocjena da li su izvršenjem ostvareni predviđeni ciljevi.⁶¹

Slika 4. Faze rodno odgovornog budžetiranja.⁶²

⁵⁹ *Rodno odgovorno budžetiranje: udžbenik za univerzitet*, Hadžiahmetović Azra, Đurić-Kuzmanović Tatjana, Klatzer M. Elizabeth, Risteska Marija, University Press – Magistrat izdanja, Sarajevo, 2013, str. 88.

⁶⁰ *Ibidem*, 189.

⁶¹ *Priručnik o rodno odgovornom budžetiranju*, Hrelja Hasečić Dženita, Ured Fondacije za istraživanje Državnog univerziteta New York u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2015, str. 22-23.

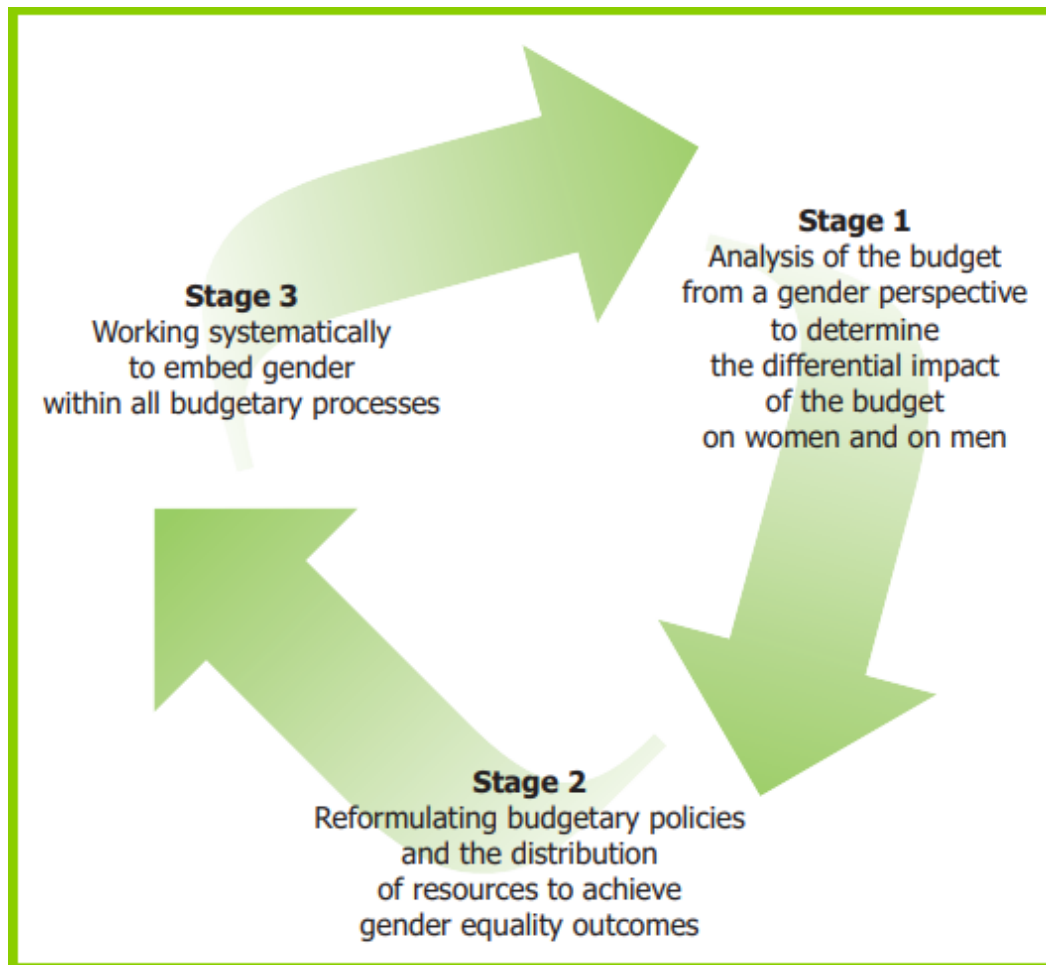
⁶² *Ibidem*, str. 23.

Fazama rodno odgovornog budžetiranja se pristupalo na različite načine, odnosno, one se mogu formulirati i na drugi način: npr Priručnik za praktičnu implementaciju rodno odgovornog budžetiranja u izdanju Vijeća Europe razlikuje tri njegova stadija:

„Stadij 1. Analiza budžeta iz rodne perspektive;

Stadij 2. Restrukturiranje budžeta zasnovano na rodnoj analizi;

Stadij 3. Urodnjavanje kao kategorija analize u budžetskom procesu.“⁶³

*Slika 5. Tri stadija rodno odgovornog budžetiranja.*⁶⁴

Ukoliko uporedimo dvije predložene sheme faza ROB-a, jasno je da obje opisuju etape istog procesa: analizu, izmjenu budžeta i njegovo izvršenje i završnu fazu ocjene i revizije budžetske politike, pri čemu su, možemo reći, u drugom stadiju drugog prikaza asimilirane druga i treća faza prvog prikaza.

⁶³ *Gender budgeting: practical implementation. Handbook*, Sheila Quinn, Council of Europe, 2009, str. 16.

⁶⁴ *Ibidem*, str. 17.

2.1.4. *Pretpostavke rodno odgovornog budžetiranja*

Pored postojanja odgovarajućeg domaćeg i međunarodnog pravnog okvira koji rodnu ravnopravnost postavlja kao cilj koji je neophodno potpuno i dosljedno ostvariti u svim aspektima društva, postoje i drugi faktori koji pomažu i omogućavaju proces i strategiju rodno odgovornog budžetiranja. Neki od tih faktora ili preduslova su sljedeći:

- Postojanje „političke volje“ rukovoditelja i rukovoditeljki na svim nivoima vlasti za ostvarenje pomenutog cilja;
- Veća participacija žena na mjestima donošenja odluka;
- Postojanje rodne perspektive u politikama, programima i mjerama na svim nivoima vlasti, čemu, između ostalog, doprinosi suradnja institucionalnih mehanizama i organizacija civilnog društva;
- Postojanje „rodno diferencirane statistike i vođenje evidencija razvrstanih po spolu, kako bi se mogli formulirati rodno specifični operativni indikatori, na osnovu kojih se mogu mjeriti učinak i efikasnost budžetskih politika u ostvarivanju rodne ravnopravnosti i/ili osnaživanju žena.“⁶⁵

---

⁶⁵ *Priručnik o rodno odgovornom budžetiranju*, Hrelja Hasečić Dženita, Ured Fondacije za istraživanje Državnog univerziteta New York u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2015, str. 17.

2.2. Analiza budžeta Općine Novo Sarajevo u 2019. godini

2.2.1. Budžet i izvršenje budžeta Općine Novo Sarajevo za 2019. godinu

Prema Izvještaju o izvršenju budžeta Općine Novo Sarajevo za 2019. godinu,⁶⁶ budžet ONS za 2019. godinu je iznosio 34.299.388 KM, a izvršenje budžeta ONS za 2019. godinu je bilo 18.678.710, dakle procenat izvršenja budžeta u odnosu na budžet je iznosio 54%. Kada je riječ o budžetu ONS, najviše novčanih sredstava je bilo raspoloživo za kapitalne grantove (30,7%), zatim slijede bruto plaće i naknade (19,7%), nabavka stalnih sredstava (18,4%), tekući grantovi (15,6%), izdaci za materijal i usluge (13,4%), doprinosi poslodavca (1,8%) i rezerve (0,3%). Međutim, kada je riječ o izvršenju, najveći dio budžeta za 2019. godinu (31,4%) odlazi na plaće i naknade troškova. Zatim slijede kapitalni grantovi (21,6%) i izdvajanja za tekuće grantove (18,5%). Materijalni izdaci učestvuju 14% u rashodima budžeta, dok izdaci za nabavku stalnih sredstava u rashodima budžeta Općine u 2019. godini učestvuju sa 11,5%. U svakoj kategoriji izvršenje je manje od budžeta – drugim riječima sredstva koja su planirana budžetom nisu utrošena u iznosima koje su planirani. Najbolji planovi ostvareni su u kategoriji bruto plaće i naknade (87% budžeta je izvršeno) i doprinosi poslodavca (88%), zatim slijede tekući grantovi (65%) i izdaci za materijal i usluge (57%). Najlošiji omjer budžeta i izvršenja je u kategorijama: kapitalni grantovi (38%), nabavka stalnih sredstava (34%) i rezerve (20%).

Kategorija	Budžet		Izvršenje		Procent izvršenja
Kapitalni grantovi	10.532.156	30,7%	4.026.902	21,6%	38%
Bruto plaće i naknade	6.773.500	19,7%	5.867.003	31,4%	87%
Nabavka stalnih sredstava	6.322.103	18,4%	2.149.764	11,5%	34%
Tekući grantovi	5.352.609	15,6%	3.459.637	18,5%	65%
Izdaci za materijal i usluge	4.586.319	13,4%	2.613.364	14,0%	57%
Doprinosi poslodavca	614.000	1,8%	537.951	2,9%	88%
Rezerve	118.701	0,3%	24.090	0,1%	20%

⁶⁶ Svi podaci u ovom poglavlju (2.2.), uključujući i podatke u tabeli 2. i 3., te podatke prikazane grafikonima, nastali su na temelju analize podataka preuzetih iz *Izvještaja o izvršenju budžeta Općine Novo Sarajevo za period 01.01.2019. – 31.12.2019. godine*, Službene novine Kantona Sarajevo.

UKUPNO	34.299.388	100%	18.678.710	100%	54%
---------------	-------------------	-------------	-------------------	-------------	------------

Tabela 2. Budžet i izvršenje budžeta glavnih budžetskih kategorija Općine Novo Sarajevo za 2019. godinu

2.2.2. Rodna analiza budžeta ONS za 2019. godinu

Analiza programskih aktivnosti u okviru budžeta ONS identificirala je tri granta koji se mogu označiti kao „rodno senzitivni“ i koji su u budžetu locirani u „Programima socijalne potpore“:

1. Grant nezaposlenim porodicama;
2. Grant jednokratne naknade za porodilje po rođenju blizanaca, trećeg i svakog narednog djeteta;
3. Grant za sufinansiranje troškova medicinski potpomognute oplodnje.

U budžetu ONS za 2019. godinu za ove aktivnosti raspoloživo je bilo ukupno 270.000 KM, a utrošeno je 175.250 KM, odnosno, procenat izvršenja budžeta za njih u odnosu na budžet iznosio je 65%.

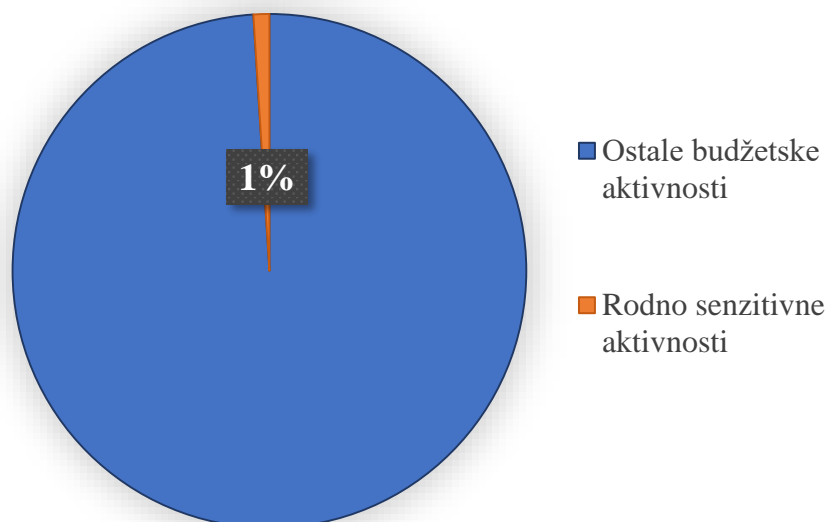
RODNO SENZITIVNE AKTIVNOSTI	BUDŽET 2019.	IZVRŠENJE BUDŽETA 2019.
Grant nezaposlenim porodicama	170.000,00	105.250,00
Grant jednokratne naknade za porodilje po rođenju blizanaca, trećeg i svakog narednog djeteta	50.000,00	33.000,00
Grant za sufinansiranje troškova medicinski potpomognute oplodnje	50.000,00	37.000,00
UKUPNO	270.000,00	175.250,00

Tabela 3. Budžet i izvršenje budžeta rodno senzitivnih aktivnosti budžeta ONS za 2019. godinu

Identične programske aktivnosti koje „teže ravnopravnosti spolova“ su postojale i u budžetu za 2018. godinu, a prema GAP-u ONS njihovo postojanje „ukazuje na činjenicu da je

procesu izrade budžeta prethodila određena analiza potreba u ovom slučaju osoba ženskog spola“.⁶⁷ Važno je napomenuti da je moguće da su i druge, među postojećim budžetskim aktivnostima, uvažile principe ROB-a, ali o tome nemamo podatke, kao što se navodi u GAP-u ONS: „sasvim je jasno da i svi drugi razvojni programi imaju ili mogu imati utjecaja na ravnopravnost spolova. Međutim, bez podataka o tome kako se kreiraju prioriteta u okviru navedenih programa nije moguće utvrditi da li oni zaista imaju taj utjecaj. Ako se na primjer uzmu u obzir podaci u oblasti zaposlenosti/nezaposlenosti prema kojima je u strukturi zaposlenih osoba 8% više zaposlenih osoba muškog spola, te je u strukturi nezaposlenih 20% više nezaposlenih osoba, onda bi grantovi u okviru Programa aktivne politike zapošljavanja trebali da odgovore na te razlike. Trenutno informacije o tome do koje mjere ovaj program odgovara na ovo stanje ne postoje.“⁶⁸

U odnosu na ukupni budžet ONS za 2019. godinu, budžet za tri navedene aktivnosti procentualno iznosi manje 0,8%, a u odnosu na ukupno izvršenje budžeta, izvršenje budžeta rodno senzitivnih aktivnosti je 0,9%. **Dakle, u oba slučaja budžet za jedine aktivnosti koje se izravno mogu kategorizirati kao rodno senzitivne je manji od 1%!**

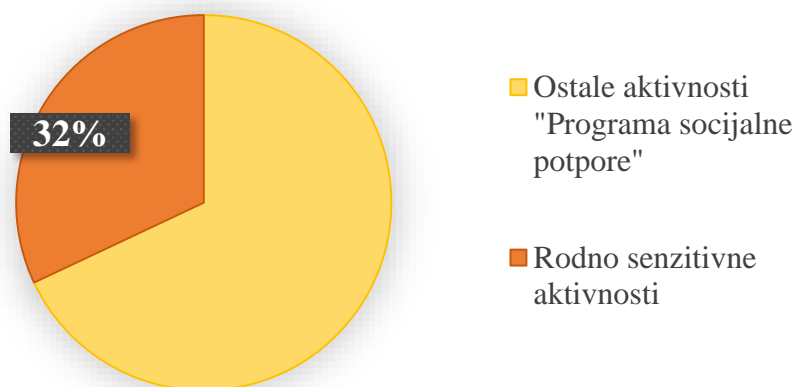

Grafikon 1. Odnos budžeta i izvršenja budžeta za rodno senzitivne i ostale aktivnosti u okviru ukupnog budžeta i izvršenja budžeta ONS za 2019. godinu.

U odnosu na ukupni budžet za aktivnosti „Programa socijalne potpore“ koji iznosi 721.500,00 KM budžet rodno senzitivnih aktivnosti iznosi 37%, a u odnosu na njihovo ukupno izvršenje (546.770,28 KM), izvršenje rodno osjetljivih aktivnosti iznosi oko 32%.

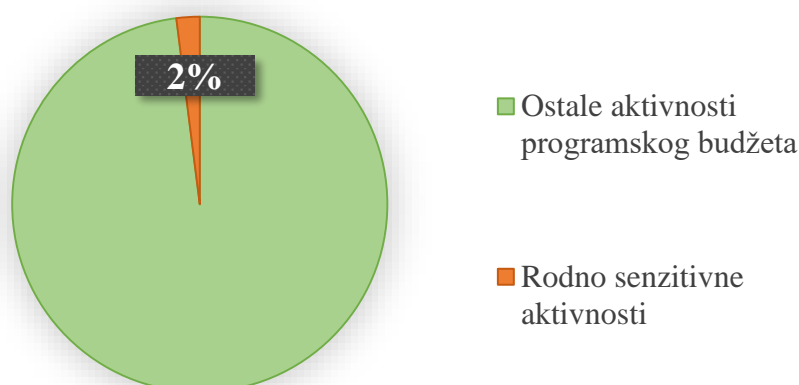
⁶⁷ Gender akcioni plan Općine Novo Sarajevo za period od 2018. do 2022. godine, Sarajevo, 2018, str. 11.

⁶⁸ Ibidem.

Grafikon 2. Odnos izvršenja budžeta za rodno senzitivne aktivnosti i ostale aktivnosti u okviru „Programa socijalne potpore“ budžeta ONS za 2019. godinu.

U odnosu na ukupni programski budžet (22.843.395 KM), budžet za pomenute aktivnosti je nešto više od 1%, dok u odnosu na ukupno izvršenje programskog budžeta (9.690.475 KM) izvršenje za rodno osjetljive aktivnosti iznosi nešto manje od 2%

Grafikon 3. Odnos izvršenja budžeta za rodno senzitivne aktivnosti i ostale aktivnosti programskog budžeta ONS za 2019. godinu.

2.2.3. Preporuke

Pregled temeljnih međunarodnih dokumenata iz oblasti ljudskih prava i, tačnije, prava žena u prvom dijelu dokumenta, kao i domaćih ustava i zakona, ukazao je na pristustvo odredbi o rodnoj ravnopravnosti i zabrani diskriminacije na osnovu spola/roda kao temeljnih principa ljudskih prava. U tom kontekstu, posebno je značajna Pekinška deklaracija i Platforma za akciju buduću da, kao što smo vidjeli, poziva na „gender mainstreaming“ ili primjenu principa urođnjavanja ili uvođenja rodne perspektive kao strategiju za ostvarenje spolne/rodne ravnopravnosti. Rodno odgovorno budžetiranje, koje se može na temelju definicije koju smo

ponudili shvatiti i kao aspekt urođnjavanja, također predstavlja važnu strategiju za ostvarenje rodne ravnopravnosti u društvu, posebno kada je riječ o lokalnom nivou vlasti koji je u najneposrednijem odnosu sa životima građanki i građana: „Princip ravnopravnosti spolova mora biti uzet u obzir prilikom sastavljanja strategija, metoda i instrumenata koji utječu na svakodnevni život lokalnog stanovništva – na primjer, kroz primjenu tehnika uvođenja principa ravnopravnosti spolova u javne politike (na engleskom: gender mainstreaming) i spolno odgovornih budžeta. Iskustvo žena na lokalnom nivou, uključujući i njihove životne i radne uslove, moraju biti analizirani i uzeti u obzir.“⁶⁹

Analiza budžeta ONS za 2019. godinu je pokazala da je izvršenje budžeta bilo rodno senzitivno u pogledu uključenja u budžet samo tri aktivnosti koje su direktno relevantne za žene. Te aktivnosti su smještene unutar budžetskog programa za socijalnu pomoć, a mogu se dalje klasificirati na sljedeći način: dvije aktivnosti koje su usmjerene na pomoć specifičnim kategorijama žena (grantovi za nezaposlene porodilje i porodilje majke blizanaca ili troje ili više djece), te na specifičan oblik zdravstvene pomoći za žene (grant za sufinansiranje troškova medicinski potpomognute oplodnje). Sama ta činjenica, kao i podatak da iznos izvršenja budžeta ONS za rodno senzitivne aktivnosti čini manje od 1% ukupnog izvršenja budžeta, nedvosmisleno ukazuje na potrebu za značajnim promjenama budžeta i budžetske politike ONS, sa ciljem unapređenja njegovog rodno odgovornog karaktera. Za svrhu doprinosa tom zadatku, u ovom poglavlju nudimo preporuke koje mogu biti od pomoći za buduća planiranja i izvršenja budžeta ONS.

Imajući u vidu 5. cilj održivog razvoja UN-a – postizanje rodne jednakosti i osnaživanje svih djevojaka i žena, o kojem smo također ranije govorili, možemo reći da su postojeće rodno senzitivne aktivnosti budžeta ONS dijelom u skladu sa njim, utoliko što se mogu shvatiti kao obuhvaćene onim njegovim aspektima koji se odnose na osiguranje pristupa zdravstvenim uslugama ženama, te na pristup ekonomskim resursima. Međutim, i kada je riječ o tim područjima, postoji prostor za proširenje i diverzifikaciju rodno osjetljivih aktivnosti, a također, i drugi aspekti SDG-a 5. mogu poslužiti ONS kao inspiracija za kreiranje rodno odgovornih budžeta i budžetskih politika, npr. kroz uvođenje budžetskih aktivnosti koji bi se odnosili na vrednovanje neplaćenog kućanskog rada,⁷⁰ ili prevenciju i zaštitu od rodno zasnovanog nasilja.

---

⁶⁹ *Evropska povelja o jednakosti muškaraca i žena u lokalnom životu*, Agencija lokalne demokratije, Mostar, 2012, 17.

⁷⁰ Istraživanje koje je 2020. godine provedeno na uzorku od 500 zaposlenih žena starosti od 18 do 65 godina, koje žive najmanje godinu dana sa partnerima, sa cijelog područja BiH, pokazalo je da „velika većina kućanskih i porodičnih poslova ustvari „ženski poslovi“, tj. da ih obavlja isključivo ili najčešće žena. Na prvom mjestu su rutinski kućanski poslovi koji su izuzetno neravnopravno podijeljeni između žena i njihovih partnera. Naime, u čak 93,8% veza sve ili većinu navedenih poslova obavljaju žene. Slično je, mada ipak nešto ujednačenije, i kada se radi o obavezama vezanim za brigu o djeci, pri čemu muškarci najčešće preuzimaju obaveze kao što su igra i šetanje sa djetetom, te pomaganje djetetu u nečemu. Jedino se povremeni kućanski poslovi (npr. održavanje stana, održavanje automobila i manji kućanski popravci i sl.) uglavnom obavljaju podjednako od strane oba partnera ili pretežno od strane muža/partnera.“ Više o tome pogledati u: *Uticaj rodne podjele porodičnih i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena u Bosni i Hercegovini*, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2020. Statistički podaci o muškarcima i ženama koji/e su diplomirali/e, magistrirali/e i doktorirali/e u periodu od 2014. do 2018. godine pokazuju da je u svakoj godini veći broj žena koje su diplomirale i magistrirale u odnosu na muškarce, ali da je također broj žena koje su doktorirale za svaku godinu manji od broja muškaraca. *Žene i*

Rodno zasnovano nasilje koje, pored ostalih, problematiziraju dokumenti poput *CEDAW konvencije*, *Pekinške deklaracije*, *Rezolucije 1325*, *Preporuke CM/Rec(2007)17*, *Istambulske konvencije*, *UN-Women Strateškog plana 2018-2021.*, *Strategije za ravnopravnost spolova 2018.-2023.* *Vijeća Evrope* i dr., kao i domaći zakoni i Gender akcioni planovi, je urgentan problem sa kojim se žene suočavaju i lokalni nivo vlasti može da utječe na njega. Istraživanje iz 2018. godine (OSCE) koje je provedeno na osnovu uzorka od 2.321 žene u dobi između 18 i 74 godine, koje žive u Bosni i Hercegovini, pokazalo je da „Tek malo manje od polovine žena u BiH (48%) iskusilo je neki oblik nasilja, uključujući i nasilje od strane intimnog partnera, nepartnera, uhođenje ili seksualno uznemiravanje, od svoje petnaeste godine.“⁷¹ ONS može na temelju izmijenjene budžetske politike i preorijentacije budžetskih rashoda djelovati na to problematično područje u okviru Općine, npr. kroz sredstva koja bi bila usmjerena na izgradnju sigurne kuće, namijenjena za pružanje psihološke, finansijske ili druge pomoći žrtvama rodno zasnovanog nasilja, ili usmjerena na različite oblike edukacija koja za svrhu imaju prevenciju svih oblika nasilja nad ženama i osnaživanje žena.

Imajući u vidu da domaći zakoni poput *Zakona o diskriminaciji* i *Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH*, te GAP-a BiH i GAP-a ONS, kao i međunarodni dokumenti poput *Ugovora iz Amsterdama*, *Povelje o osnovnim pravima EU*, *UN-Women Strateškog plana 2018-2021.*, naglašavaju važnost ostvarenja rodne ravnopravnosti i nediskriminacije na tržištu rada i u pogledu mogućnosti zaposlenja, to također može ponuditi osnov za redefiniranje budžetske politike ONS u smjeru inkorporiranja u budžet afirmativnih mjera ili aktivnosti koje su direktno usmjerene na pomoć ženama pri zaposlenju i osnaživanje žena u sferi rada.

Strateški ciljevi GAP-a BiH i GAP-a ONS također predstavljaju bitne vodilje za reorganiziranje budžeta ONS u smjeru veće rodne odgovornosti. U GAP-u BiH upravo se navodi da pojedinačne oblasti koje identificira akcioni plan trebaju voditi aktivnosti planiranja raspodjele budžetskih sredstava, poput sprečavanja i suzbijanja rodno zasnovanog nasilja, oblasti rada i zapošljavanja, obrazovanja, zdravlja, socijalne zaštite, sigurnosti, podizanja društvene svijesti o ravnopravnosti spolova i dr.⁷² U pogledu posljednje pomenute oblasti, na primjer, budžet ONS bi mogao biti rodno odgovorniji ukoliko bi kroz pomoć organizacijama civilnog društva, koje se bave rodnom ravnopravnošću, dao doprinos za organizovanje edukacija građana i građanki. Također, posebni rezultati srednjoročnih ciljeva GAP-a ONS koji se namjeravaju postići, poput otklanjanja jaza na tržištu rada između žena i muškaraca, prevencije nasilja nad ženama i zaštite žrtava, te podrške ranjivim grupama žena, trebaju služiti kao smjernice za planiranje budžetskih rashoda.

Ovdje izložene preporuke su također u skladu sa istraživanjem koje je 2019. godine proveo MEASURE-BIH, koje pokazuje da je u Bosni i Hercegovini rodna neravnopravnost još uvijek izrazito prisutna, bez obzira da li se radi o političkom životu (učesće u politički partijama, medijima, civilnom društvu), sigurnosti (pravda, nasilje, pomirenje), edukaciji

---

muškarci u BiH, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2020, str. 43-45. Smatramo da bi u budućim istraživanjima bilo vrijedno ispitati da li upravo neplaćeni kućanski rad žena ima udjela u kreiranju te paradoksalne situacije.

⁷¹ *Dobrobit i sigurnost žena. Bosna i Hercegovina: izvještaj o nalazima*, Sarajevo, 2018.

⁷² *Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2018. do 2022. godine*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2018, str. 8.

(nediskriminacija i pristup nauci, tehnologiji, inženjerstvu i matematici) ili ekonomiji (tržište rada, radnička prava, reforme fiskalnog sektora i pristup imovini). Tabela 4. prikazuje ključne zaključke pomenutog istraživanja s obzirom na četiri problematična područja:

<p>1. Politički život</p>	<p>Zaključak 1. Ne postoji direktna diskriminacija žena u zakonodavstvu. Međutim, većina zakona i podzakonskih akata, kao i politika političkih stranaka, ne uzimaju u obzir rodne različitosti.</p> <p>Zaključak 2. I dalje je mali broj žena političarki. Žene se suočavaju sa mnogim ograničenjima, uključujući rodne stereotipe i rodno zasnovano nasilje.</p> <p>Zaključak 3. Mediji u BiH igraju sveobuhvatnu ulogu u prenošenju društveno štetnih pogleda na rod i često su rodno pristrani.</p>
<p>2. Sigurnost</p>	<p>Zaključak 4. Postignut je značajan napredak u zakonskoj zaštiti od nasilja u porodici i kvaliteti usluga za žrtve nasilja u nekim dijelovima zemlje od 2016. godine, dok je teritorijalna pokrivenost kvalitetnim uslugama još uvijek nezadovoljavajuća u Hercegovini (RS i FBiH)</p> <p>Zaključak 5. U pravosuđu i sigurnosti žene čine većinu osoblja, ali su nedovoljno zastupljene na rukovodećim mjestima u entitetskim i državnim pravosudnim institucijama, a posebno su nedovoljno zastupljene među policajcima i inspektorima. Prijavljivanje nasilja u porodici ostalo je stabilno od 2015. godine, dok je policija u FBiH postala manje efikasna u prosljeđivanju slučajeva porodičnog nasilja tužiocima i sudovima.</p> <p>Zaključak 6. Potrebna je donatorska podrška za veći pristup uslugama i zaštiti za romkinje i druge ranjive grupe žena, za istraživanje i poboljšanje administrativnih podataka o svim oblicima rodno zasnovanog nasilja, ne samo za nasilje u porodici, već i za ulogu Ombudsmana za ljudska prava u rješavanju neadekvatnog institucionalnog odgovora na rodno zasnovano nasilje.</p>
<p>3. Obrazovanje</p>	<p>Zaključak 7: Uprkos određenim poboljšanjima, i dalje postoje rodne razlike u upisu mladih na visokoškolske ustanove i njihovom odabiru područja studija.</p> <p>Zaključak 8: Nastavni planovi i programi i nastavni udžbenici i dalje promoviraju rodnu pristranost.</p> <p>Zaključak 9: Iako je samo obrazovanje feminizirana profesija, muškarci zauzimaju većinu rukovodećih mjesta u obrazovnim institucijama.</p>
<p>4. Ekonomija</p>	<p>Zaključak 10: Ključne rodne razlike ostaju u implementaciji zakona koji se odnose na rad i zakonsku zaštitu od diskriminacije i nasilja, kao i značajne inicijative za integraciju rodne perspektive u ministarstvima finansija i drugim fiskalnim vlastima, uključujući procjenu uticaja promjena oporezivanja na muškarce i žene .</p> <p>Zaključak 11: Niska aktivnost žena na tržištu rada još uvijek jedan od najuticajnijih faktora, zajedno sa malim procentom vlasništva nad nekretninama i prisutnim barijerama za veću zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama u najprofitabilnijim kompanijama u BiH, te jačanjem stereotipa o rodnim ulogama u privatnom sektoru i javnom životu.</p> <p>Zaključak 12: Uprkos nekim uspjesima postignutim u prošlosti, međunarodna donatorska pomoć vlastima u BiH u integraciji roda i rodno osjetljivom budžetiranju nije rezultirala održivom suštinskom primjenom principa rodne ravnopravnosti, dok napredak postignut u registrima vlasništva nad imovinom i mikrosimulacijskom modeliranju od strane fiskalnih</p>

	vlasti nudi važne mogućnosti za unapređenje rodno odgovornog upravljanja.
--	---

Tabela 4. Ključni zaključci analize rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini (MEASURE-BiH).⁷³

Također, još jedan bitan segment u kojem postoji prostor za poboljšanje budžeta ONS u smjeru veće rodne odgovornosti jeste upotreba rodno osjetljivog jezika koji dokumenti o budžetu ONS, poput izvještaja o izvršenju budžeta u 2019. godini, ne koriste. Rodno osjetljivi ili senzitivni jezik „podrazumijeva osvještavanje da u jeziku postoje muški, ženski i srednji rod i da se u govoru trebaju koristiti oni oblici koji će odražavati svijest o ravnopravnosti spolova“.⁷⁴ Vidjeli smo da prema članu 9. ZoRS-a BiH upotreba „isključivo jednog gramatičkog roda kao generičkog pojma“ predstavlja diskriminaciju u jeziku, a prema definiciji *Preporuke CM/Rec(2019)1*, može se shvatiti i kao oblik seksizma. U tome se pokazuje nužnost primjene ove preporuke, posebno uzimajući u obzir činjenicu da „jezik ima fundamentalnu ulogu u formiranju društvenog identiteta pojedinca te je u interakciji sa društvenim normama i kulturom. Upotreba jezika u kojem se zastupljenost, jednak status i uloga žene i muškarca u društvu jednako tretira sa istim dostojanstvom, jeste bitan aspekt ravnopravnosti spolova i put ka ostvarenju stvarne ravnopravnosti.“⁷⁵ Isto važi i za mnoge zakone, poput *Zakona o budžetima u FBiH*, u kojem k tome ne postoje odredbe o rodno odgovornom budžetiranju.⁷⁶

Naposlijetku, važno je da dokumenti o budžetu ONS, kao i drugim budžetima u BiH, budu opskrbljeniji informacijama o specifičnostima i usmjerenosti pojedinih programa i budžetskih aktivnosti, sa podacima o rodu/spolu, dobnoj skupini i sl. To bi omogućilo da analize budžeta koje za cilj imaju dijagnozu rodne osjetljivosti u obzir uzmu i aktivnosti od kojih korist mogu imati sve kategorije stanovništva, a ne samo one koje su izričito označene kao rodno osjetljive, i tako obrazovanje cjelovitije slike o rodnoj odgovornosti analiziranog budžeta.

⁷³ <http://measurebih.com/uimages/Gender20Analysis20201920Follow-Up20Final20Report.pdf>

⁷⁴ *Načini za prevladavanje diskriminacije u jeziku u obrazovanju, medijima i pravnim dokumentima*, Čaušević Jasmina, Zlotrg Sandra, Udruženje za jezik i kulturu Lingvisti i Centar za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011.

⁷⁵ *Standardi i mehanizmi za ravnopravnost spolova - Preporuka CM/Rec (2007)17 Komiteta ministara o standardima i mehanizmima za ravnopravnost spolova upućena državama – članicama*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2009.

⁷⁶ *Zakon o budžetima Federacije Bosne i Hercegovine*.

ZAKLJUČAK

Rodno odgovorno budžetiranje, pokazali smo, predstavlja jedan od temeljnih načina na koji se vrši urođnjavanje i direktno služi ostvarenju važnih društveno-političkih i ekonomskih ciljeva, tj. ostvarenju rodne ravnopravnosti i ekonomskog rasta. Mnogi međunarodni i domaći dokumenti postavljaju rodno odgovorno budžetiranje kao princip čija je implementacija jedan od glavnih zadataka za budžetske politike u BiH, na svim nivoima. Imajući u vidu član 3. *Zakona o diskriminaciji* i član 4. *Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini*, možemo reći da odsustvo primjene principa rodno odgovornog budžetiranja odgovara definicijama indirektno diskriminacije.

Analiza rodne odgovornosti budžeta Općine Novo Sarajevo u 2019. godini, koja je u ovom dokumentu predstavljala glavni cilj, dovela je do sljedećih uvida:

- U budžetu i izvršenju budžeta ONS za 2019. godinu postoje samo tri aktivnosti koje izričito imaju rodno senzitivni karakter i kategorizirane su u „Programima socijalne potpore“;
- Za pomenute aktivnosti budžet je iznosio 270.000 KM ili manje 0,8% u odnosu na ukupni budžet ONS za 2019. godinu (34.299.388 KM), izvršenje budžeta za njih je bilo 175.250 KM, tj. 0,9% u odnosu na ukupno izvršenje budžeta (18.678.710 KM).

Na temelju toga zaključujemo da nema opravdanog osnova da budžet ONS u 2019. godini označimo kao rodno odgovoran, unatoč činjenici da je sadržavao tri programske aktivnosti usmjerene na specifične grupe žena. Tome u prilog ide i činjenica da u budžetskim dokumentima ONS-e izostaje upotreba rodno senzitivnog jezika. Dakle, potreba za unapređenjem rodne odgovornosti ili senzitivnosti budžeta na lokalnom nivou ONS-e i dalje postoji, i u tom smislu izdvojili smo sljedeće oblasti kao one koje je preporučljivo imati u vidu pri kreiranju budućih rodno odgovornih budžetskih politika, programa i aktivnosti, uzimajući u obzir dokumente o rodnoj ravnopravnosti, te ciljeve i problematična područja koja ističu, smatrajući ih korisnim smjernicama:

- prevencija i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja, te pomoć žrtvama nasilja;
- ostvarenje ravnopravnog učešća žena na tržištu rada, jednake mogućnosti zaposlenja i uslovi rada;
- pomoć ugroženim grupama žena;
- djelovanje na razvoj društvene svijesti o ravnopravnosti spolova;
- pristup zdravstvenim uslugama;
- vrednovanje neplaćenog kućanskog rada, i dr.

Osim toga, naše preporuke se odnose i na nužnost upotrebe rodno osjetljivog jezika u budžetskim dokumentima, kao i na potrebu uključenja više informacija o karakteru budžetskih programa i aktivnosti. Ipak, kao što smo vidjeli, kreiranje rodno odgovornih budžeta zahtijeva prethodnu analizu uticaja budžeta, potreba i stanja ravnopravnosti spolova koja, u konačnici, taj proces legitimira, pa je naša glavna preporuka upućena na sprovođenje opsežne i rodno osjetljive analize, koja će biti metodološki korektna i transparentna, te

dostupna za uvid javnosti. Najzad, postojanje kvalitetne analize samo po sebi nije dovoljno: rodno odgovorno budžetiranje podrazumijeva budžetsku implementaciju zaključaka koje rezultati analize omogućavaju. Nije dovoljno da formalno postoje dokumenti koji konstatiraju određeno stanje ili uspostavljaju norme, ključni tekst efikasnosti rodno odgovornih budžeta je upravo njihova primjena i stvarni uticaj na stanje rodne ravnopravnosti u društvu. Zabrinjavajuća je činjenica da rodno senzitivani pravni i zakonski okvir postoji, ali da je izvršenje odredbi sa njima neusklađeno. Ukoliko se nastoji ostvariti društvo u kojem se ljudska prava poštuju, nepohodno je, polazeći od lokalnog nivoa i volje nadležnih osoba, učiniti sve što je potrebno da rodna ravnopravnost bude i de jure, ali i de facto ozbiljna.

O AUTORICAMA, MENTORU I AKADEMIJI ZA ŽENE

je rođena u 1995. godine u Sarajevu. Na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 2017. godine je diplomirala filozofiju i sociologiju, 2019. godine magistrirala filozofiju, a 2020. sociologiju. Trenutno studira na master programu „Democracy and Human Rights in South East Europe“ (GC SEE/ERMA). Autorica je nekoliko znanstvenih radova i sudjelovala je u različitim oblicima neformalnog obrazovanja.

Ajla Belegić, Harisa Bojčić, Marijana Klapić, Jasmina Zagorica i Selma Alispahić radile su zajedno, u koautorstvu, na izradi ove publikacije. Sve one imaju različite fokuse interesovanja, mnogo profesionalnog iskustva i uspješne karijere, a takođe su i polaznice, sve osim Selme, programa “Žene za žene – ženskom solidarnošću do promjena“. Selma Alispahić je polaznica druge generacije Akademije političke pismenosti mladih u BiH u organizaciji fondacije Akademija za žene. U pitanju je grupa žena iz različitih krajeva BiH, koje su vidljive i aktivne u svojim lokalnim zajednicama, i kao takve, kroz svoj angažman, prepoznate kao one koje svojim znanjima i vještinama svoje okruženje činim boljim mjestom za život, doprinoseći mijenjanju loših praksi.

Ljiljan Veselinović je diplomirao, magistrirao i doktorirao na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, gdje radi kao docent na oblasti Mikroekonomije. Bio je angažovan i kao konsultant za veći broj projekata u Bosni i Hercegovini u području biznis planiranja, optimizacije i unapređenja procesa, strateškog menadžmenta, tržišta rada, evaluacije implementiranih programa i projekata, te analize pojedinih sektora bosanskohercegovačke ekonomije. Predavač je u okviru Agencija za državnu služu BiH na temu „Izrada Godišnjeg programa rada u institucijama Bosne i Hercegovine.“ Napisao je veliki broj naučnih radova i učestvovao na više naučnih i stručnih konferencija i kongresa u BiH i inostranstvu.

Akademija za žene je nevladina organizacija u Bosni i Hercegovini čiji cilj je razvijanje i jačanje potencijala žena i mladih u svim sferama društva. Namjera je okupiti žene, ali i mlade oko Akademije, te u sklopu projektnih aktivnosti promovirati ljudska prava, demokratiju i rodnu ravnopravnost u društvu. Osvještavanjem i radom na pažljivo odabranim temama Akademija potiče razvoj kritičke misli, potragu za provjerenim izvorima informisanja, analizu trenutnih narativa, ističući potrebu za odgovornim i aktivnim uključenjem u društveno političke procese. Akademija za žene je otvorena za sve zainteresirane i predstavlja platformu koja je usmjerena na rješavanje društvenih i političkih pitanja s ciljem jačanja demokratskog društva u BiH. Mi prakticiramo neformalno obrazovanje koje se bavi temama kao što su ljudska prava, građanski aktivizam, rodna ravnopravnost, politička i medijska pismenost žena i mladih u politici ili onih koji su zainteresovani za ulazak u politiku. Kroz različite aktivnosti želimo osnažiti naše ciljne grupe da kritički razmišljaju i učestvuju u društveno-političkim zbivanjima u BiH. Naše aktivnosti su usmjerene na obrazovanje, mentorstvo, povezivanje različitih aktera/ki i podizanje javne svijest, te buđenje svijesti o pravima, ali i obavezama nas.

SPISAK KORIŠTENE LITERATURE

- *Beijing Declaration and Platform for Action*, 1995.
- *Dobrobit i sigurnost žena. Bosna i Hercegovina: izvještaj o nalazima*, Sarajevo, 2018.
- *Europska konvencija o ljudskim pravima*, 1950.
- *Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2018. do 2022. godine*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2018.
- *Gender akcioni plan Općine Novo Sarajevo za period od 2018. do 2022. godine*, Sarajevo, 2018.
- *Gender budgeting: practical implementation. Handbook*, Sheila Quinn, Council of Europe, 2009.
- *Izvještaj o izvršenju budžeta Općine Novo Sarajevo za period 01.01.2019. – 31.12.2019. godine*, Službene novine Kantona Sarajevo.
- *Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena*, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2006.
- *Making a Difference: An Introduction to Human Rights*, United Nations, 2018.
- *Načini za prevladavanje diskriminacije u jeziku u obrazovanju, medijima i pravnim dokumentima*, Čaušević Jasmina, Zlotrg Sandra, Udruženje za jezik i kulturu Lingvisti i Centar za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011.
- *Evropska povelja o jednakosti muškaraca i žena u lokalnom životu*, Agencija lokalne demokratije, Mostar, 2012.
- *Povelja o osnovnim pravima Europske unije*, 2000.
- *Priručnik o rodno odgovornom budžetiranju*, Hrelja Hasečić Dženita, Ured Fondacije za istraživanje Državnog univerziteta New York u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2015.
- *Rodno odgovorno budžetiranje: udžbenik za univerzitete*, Hadžiahmetović Azra, Đurić-Kuzmanović Tatjana, Klatzer M. Elizabeth, Risteska Marija, University Press – Magistrat izdanja, Sarajevo, 2013.
- *Rodno odgovorno budžetiranje*, Hrelja Hasečić Dženita, u *Rodna ravnopravnost: teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo, 2019.
- *Sprečavanje i suzbijanje seksizma: preporuka CM/Rec(2019)1*, Vijeće Evrope, 2019.
- *Standardi i mehanizmi za ravnopravnost spolova - Preporuka CM/Rec (2007)17 Komiteta ministara o standardima i mehanizmima za ravnopravnost spolova upućena državama – članicama*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2009.
- *Strategic Plan 2018-2021*, United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN-Women), 2017.
- *Strategija za ravnopravnost spolova Vijeća Europe od 2018. do 2023.*, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2018.

- *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development A/RES/70/1*, United Nations, 2015.
- *UN Resolution 1325*, 2000.
- *Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima*, 1948.
- *Ustav Bosne i Hercegovine*.
- *Ustav Federacije Bosne i Hercegovine*.
- *Ustav Republike Srpske*.
- *Uticaj rodne podjele porodičnih i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena u Bosni i Hercegovini*, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2020.
- *Vijeće Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*, Komitet ministara, 2011.
- *Zakon o zabrani diskriminacije*.
- *Zakon o budžetima Federacije Bosne i Hercegovine*.
- *Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini*.
- *Žene i muškarci u BiH*, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2020.

INTERNET IZVORI

- <https://arsbih.gov.ba/project/un-konvencija-o-eliminaciji-svih-oblika-diskriminacije-nad-zenama/>
- <https://arsbih.gov.ba/project/pekinska-deklaracija-i-platforma-za-akciju/>
- <https://arsbih.gov.ba/project/rezolucija-vijeca-sigurnosti-un-1325-2000-zene-mir-i-sigurnost/>
- <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4890&langTag=bs-BA>
- <https://arsbih.gov.ba/project/542/>
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/5/ugovor-iz-lisabona>
- <https://arsbih.gov.ba/project/preporuka-rec-2007-17/>
- <https://arsbih.gov.ba/project/istanbulska-konvencija/>
- <https://arsbih.gov.ba/oblasti/institucionalni-mehanizmi-za-ravnopravnost-spolova/>
- <https://arsbih.gov.ba/o-agenciji/>
- <https://www.un.org/development/desa/disabilities/about-us/sustainable-development-goals-sdgs-and-disability.html>
- <http://measurebih.com/uimages/Gender20Analysis20201920Follow-Up20Final20Report.pdf>